

L'assentament de l'edat del bronze de les Roques dels Mestres (Alcarràs, Segrià)

Aquesta breu nota té per objectiu presentar un conjunt de materials ceràmics i un jaciment que, malgrat la seva modèstia i les circumstàncies fortuïtes de la troballa, suposen una interessant aportació a la definició morfològica d'un horitzó arqueològic i a la caracterització dels seus models d'assentament. El jaciment, avui pràcticament destruït, forma part dels terrenys d'una propietat privada que es troba al terme municipal d'Alcarràs, comarca del Segrià; s'hi pot accedir des de Lleida pel camí de Montagut i dista d'aquesta ciutat uns 7 quilòmetres.

La propietat està envoltada per camps de conreu arbori (arbres fruiters) i farratge (alfals, panís i ordi); durant l'estiu s'hi planten gira-sols. Els terrenys propers són molt rics en sals, cosa que fa necessària la plantació d'arròs per eliminar-les. Aquests cultius han transformat l'aspecte del terreny, que és totalment pla, llevat del petit promontori on se situa (Fig. 1).

El conjunt de materials va ser localitzat al vessant nord d'un aflorament de roca arenisca, molt afectada per l'erosió produïda pels agents atmosfèrics que en faciliten la degradació i la fragmentació. Els voltants més immediats mai no han estat conreats degut al seu pendent.

Pel que fa a la seva ubicació sobre el full M.T.N. 388-2-3 d'escala 1/5.000, les coordenades són: latitud 41° 36' 40" i longitud 0° 32' 08"; la seva alçada sobre el nivell del mar és 179'11 metres. Es troba situat a la partida de l'Horta Vella, al sud de la partida de Sant Just i a l'est de la de Malgovern. Al sud-est hi ha la Serra de Creus i a l'est hi ha el Tossal de Creus; ambdues elevacions disten 500 metres de Roques dels Mestres. Al sud-oest del jaciment, a uns 750 metres, trobem la Serra. Tot plegat, el petit promontori s'aixeca uns 8 o 10 metres sobre el seu entorn immediat, enmig d'una depressió definida per totes aquestes elevacions.

Aquesta lleugera preeminència sobre el territori circumdant n'ha afavorit la freqüentació i l'ocupació esporàdica en diferents èpoques, tal com se'ns palesa amb la presència d'un fragment de campaniana B-oïde i un petit conjunt ceràmic pertanyent al període medieval islàmic.

La troballa en qüestió va esdevenir-se el 1974 mentre s'hi efectuaven les tasques de construcció d'un petit dipòsit d'aigua. Segons ens comunicà el descobridor i propietari de la finca, les restes van ser

localitzades al peu de la roca, disperses en una àrea de 10 o 15 metres quadrats. Es tracta d'un conjunt inèdit de ceràmiques, totes modelades a mà (en total uns 900 fragments) de l'edat del bronze, que hem situat entre el 1600 i 1350 cal. a.n.e., i que correspon a un horitzó precamps d'urnes de bronze mitjà-recent.

Les formes reconegudes corresponen a la tipologia característica d'aquest horitzó i poden ser descrites en tres grups, en relació amb les seves dimensions i característiques formals i funcionals. El primer acull els recipients de grandària petita; li corresponen de forma gairebé exclusiva les tasses amb carenes més o menys marcades (Fig. 2; 1, 2 i 3), provistes o no de nanses d'apèndix de botó (Fig. 2; 4-5); vegeu també els apèndixs núms. 22-23). Al segon grup pertanyen els recipients de grandària mitjana (Fig. 2; 6, 7, 8 i 9), troncocilíndrics i troncocònics de llavi lleugerament exvasat i base plana; es pot assenyalar així mateix la presència d'un bol hemiesfèric amb nansa vertical (figura 4, 24). Finalment, el tercer agrupa els recipients de grans dimensions destinats a l'emmagatzematge (Figs. 3 i 4, núms. 12 a 21). El primer grup es caracteritza per les seves superfícies llises, brunyides i lluints; els altres dos per les superfícies rugoses i la incorporació de decoració plàstica, bàsicament cordons i impressions (Fig. 2; 7 i 10; Fig. 3; 11).

Els perfils, els elements de pressió i els motius decoratius (formes carenades, mugrons, nanses d'apèndix de botó i decoració plàstica de cordons i impressions) ens remetent a una tipologia característica del bronze mitjà de les comarques catalano-aragoneses del Segre-Cinca i vall de l'Ebre mig. Aquesta proposta es recolza fonamentalment en la presència d'apèndix de botó i en l'absència de ceràmica acanalada, que ens proporcionen, respectivament, el TPQ i el TAQ. L'aparició i distribució del característic sistema de pressió ha estat ressenyada fa poc temps (MAYA 1992, 515; CASTRO, LLULL, MICÓ 1996, 179); caldrà valorar ara les noves dades proporcionades pels contextos on apareix amb datacions radiocarbòniques, com és el cas de Punta Farisa (Fraga), (MAYA, FRANCÉS, PRADA 1992, 223; 1993, 26-27; ALONSO, BUXÓ 1995), i Roques del Sarró (excavacions inèdites de la Paeria i de la Universitat de Lleida), pels volts del 1600 cal. a.n.e., i els contextos on encara no hi és present, com Minferri (Torregrossa) (LLUSSÀ et al. 1990; excavacions inèdites de la Universitat de Lleida), igualment calibrats.

Pel que fa a la decoració acanalada dels Camps d'Urnas Antics a la vall del Segre, apareguda a jaciments com Carretelà (Aitona), Genò (Aitona) i Castellet II (Mequinensa), aquesta se situa entre 1350 i 1050 cal. a.n.e. (CASTRO 1994; CASTRO, LLULL, MICÓ, 1996, 180-181). En definitiva, l'ocupació de les Roques dels Mestres s'hauria produït entre 1600 cal. a.n.e. i 1350 cal. a.n.e.

En termes de caracterització arqueològica ens estem referint al bronze mitjà-recent de la sistematització d'origen francès, però d'acord amb les línies de treball desenvolupades a la Universitat de Lleida parlem de la fase antiga o de definició de l'anomenat Grup del Segre. La dinàmica socioeconòmica d'aquestes comunitats va experimentar a mitjan segon mil·lenni profundes transformacions, les quals es tradueixen en canvis significatius en les formes d'ocupació i explota-

ció del territori, i en l'organització interna dels assentaments. Entre els nous fenòmens sobresurten el del desenvolupament de determinades comunitats agràries superior a l'acceptat tradicionalment; el de la jerarquització i/o diferenciació funcional d'alguns assentaments; i l'aparició dels poblats tancats i de l'arquitectura en pedra (JUNYENT, LAFUENTE, LÓPEZ 1994, 75).

Més enllà de la caracterització descriptiva dels tipus d'hàbitat i d'emplaçament (MAYA 1992, 544-546), convé insistir en la presumible coexistència de petits assentaments, grans poblats oberts i potser, fins i tot, poblats tancats, així com l'ús simultani de construccions amb terra i materials peribles, i de l'arquitectura pètria d'un urbanisme primerenc. En el primer cas, pot tractar-se d'ocupacions temporals, de senzilles cabanes recolzades en abrics rocosos, com Masada de Ratón (Fraga) (RODANÉS 1991, 175) o bé correspondre a emplaçaments subordinats a altres assentaments més importants, com sembla ser el cas de Punta Farisa (Fraga) (MAYA, FRANCÉS, PRADA 1992, 222). En el segon grup ens trobem davant d'uns assentaments mal coneguts però que, en qualsevol cas, ocupen grans extensions i se singularitzen per presentar estructures d'habitació i altres relacionades amb l'explotació agrícola (sitges, fosses d'emmagatzematge, etc.), i activitats metal·lúrgiques, juntament amb enterraments i materials mobles (ceràmiques, instrumental metàl·lic i lític, molins, etc.), que tenen, ara per ara, l'assentament paradigmàtic a Minferri (Torregrossa) (LUSSÀ *et alii* 1990). Finalment, tenim els llogarets situats en pla, vessant o petites elevacions, sempre amb un cert domini visual sobre el territori circumdant, amb cases rectangulars i murs mitjaners, construïts amb sòcol de pedra i elevació de terra, tipus al qual semblen correspondre la "cabana" del Tapió de Gimenezells (Alpicat) (GONZÁLEZ, RODRÍGUEZ 1989, 74), el Clot d'en Fenàs (Cabanabona) (ROVIRA 1984, 18-19), o la Pedrera (Vallfogona de Balaguer-Térmens) (GALLART, JUNYENT 1989).

El jaciment de les Roques dels Mestres pertany, doncs, al primer tipus; es tracta de l'ocupació temporal d'un petit promontori per un reduït grup d'individus que busquen la protecció de l'aflorament rocós; respon a un model de tradició calcolítica i conviu, com hem volgut subratllar, amb les noves pautes de poblament i les noves formes urbanístiques i arquitectòniques que caracteritzaran el Grup del Segre a l'inici de la segona meitat del segon mil·lenni cal. a.n.e.

Nota: Dibuixos originals reduïts a la meitat.

Noemí Riudor
Maria Trigo

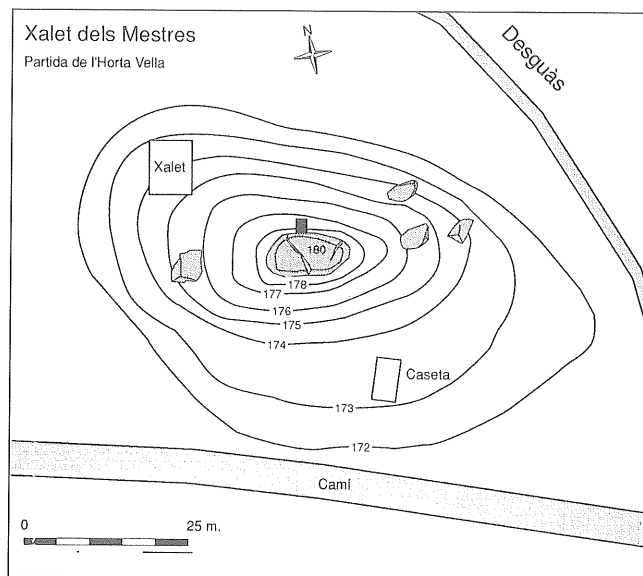

Fig. 1. Plànol topogràfic esquemàtic del jaciment de les Roques dels Mestres amb indicació del lloc de la troballa de les ceràmiques modelades a mà.

Bibliografia

- ALONSO, BUXÓ 1995
N. Alonso, R. Buxó, *Agricultura, alimentació y entorno vegetal en la cova Punta Farisa (Fraga, Huesca) durante el Bronce Medio*, Espai/Temps, núm. 24, Publicacions de la Universitat de Lleida, Lleida.
- CASTRO 1994
P. V. Castro, *La sociedad de los Campos de Urnas en el Nordeste de la Península Ibérica. La necrópolis de El Calvari (El Molar, Priorat, Tarragona)*, B.A.R. International series 592, Oxford.
- CASTRO, LULL, MICÓ 1996
P. V. Castro, V. Lull, R. Micó, *Cronología de la prehistoria reciente de la Península Ibérica y Baleares, c. 2800-900 cal ANE*, B.A.R. International, Oxford.
- GALLART, JUNYENT 1989
J. Gallart, E. Junyent, *Un nou tall estratigràfic a La Pedrera, Vallfogona de Balaguer, Térmens, La Noguera, Lleida*, Espai/Temps, núm. 3, Publicacions de la Universitat de Lleida, Lleida.
- GONZÁLEZ, RODRÍGUEZ 1989
J. R. González, J. I. Rodríguez, "Avanç dels resultats de l'excavació del fons de cabana de l'Edat del bronze del Tapió a Gimenezells (Alpicat, Segrià)", dins *Excavacions arqueològiques d'urgència a les comarques de Lleida*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, pp. 71-83.
- JUNYENT, LAFUENTE, LÓPEZ 1994
E. Junyent, À. Lafuente, J. B. López, "L'origen de l'arquitectura en pedra i l'urbanisme a la Catalunya Occidental", dins *Cota Zero*, núm. 10, pp. 73-89.
- LUSSÀ *et al.* 1990
A. Llussà *et al.*, *El jaciment del Bronze de Minferri*

(*Juneda, Les Garrigues*), Quaderns d'Arqueologia del Grup de Recerques de "La Femosa", Artesa de Lleida.

MAYA 1992

J. L. Maya, "Calcolítico y Edad del Bronce en Catalunya", dins *Aragón/Litoral Mediterráneo: Intercambios Culturales durante la Prehistoria*, Institución Fernando el Católico, Zaragoza, p. 515-554.

MAYA, FRANCÉS, PRADA 1992

J. L. Maya, J. Francés, A. Prada, "Avance a las excavaciones en la Cova de Punta Farisa (Fraga, Huesca)", dins *Revista d'Arqueologia de Ponent*, núm. 2, pp. 217-224.

MAYA, FRANCÉS, PRADA 1993

J. L. Maya, J. Francés, Joan, A. Prada, "El complejo arqueológico de Punta Farisa. Los yacimientos arqueológicos" dins *Estudios de la Antigüedad*, núm. 6/7, 1989/1990, Bellaterra, pp. 7-30.

RODANÉS 1991

J. M. Rodanés, "Investigaciones arqueológicas en el Bajo Cinca" campañas de excavación de 1989/1990 en el poblado de la Edad del Bronce de Masada de Ratón (Fraga, Huesca)", dins *Bolskan*, núm. 8, pp. 165-198.

ROVIRA 1984

J. Rovira, "El asentamiento de Clot de Fenàs (Cabanabona, La Noguera, Lleida) y algunas reflexiones sobre los asentamientos protourbanos del Bronce Medio en la Depresión Central Catalana", dins *Informació Arqueològica*, 42, gener-juny, Barcelona, pp. 18-27.

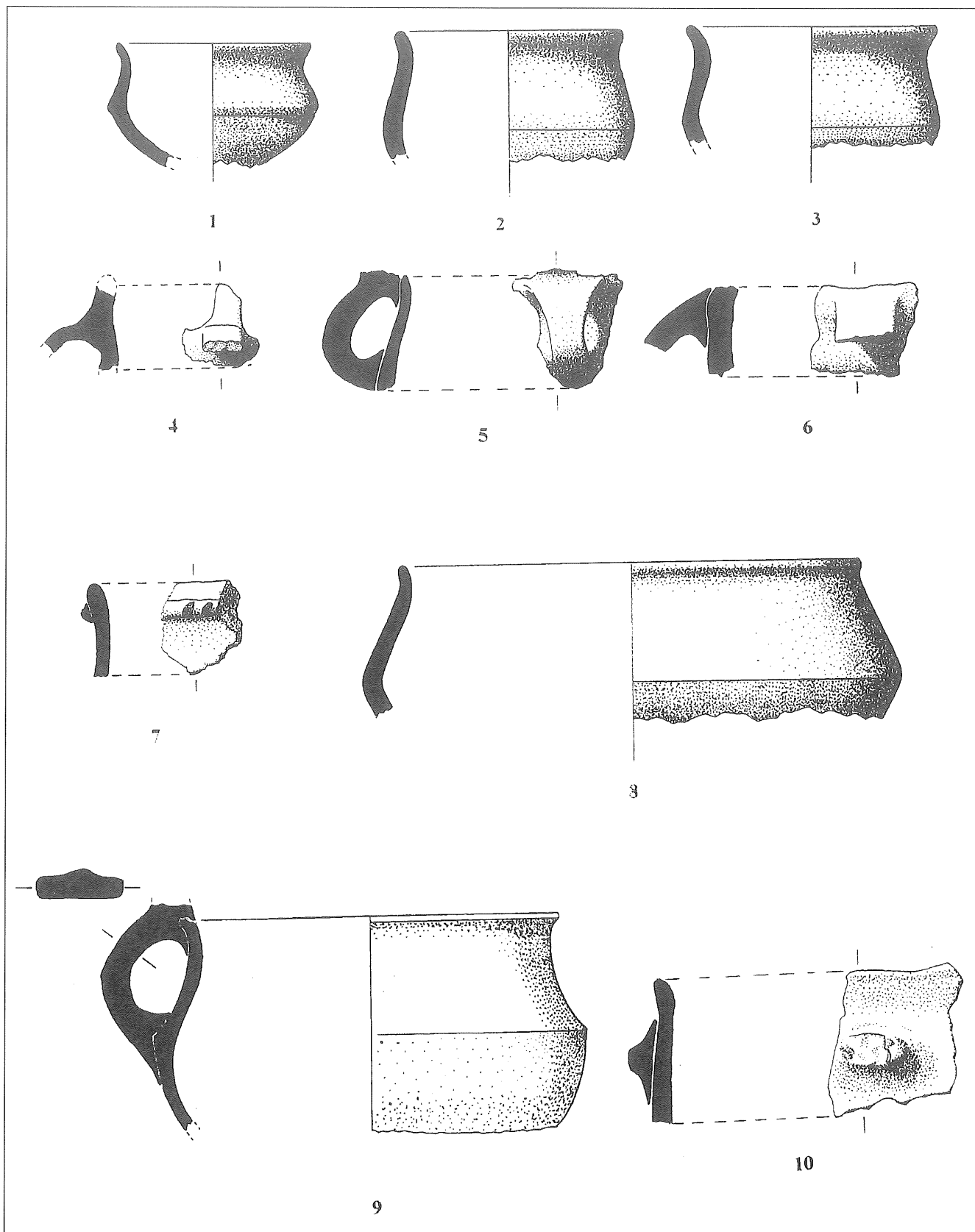

Fig. 2. Ceràmiques modelades a mà de les Roques dels Mestres.

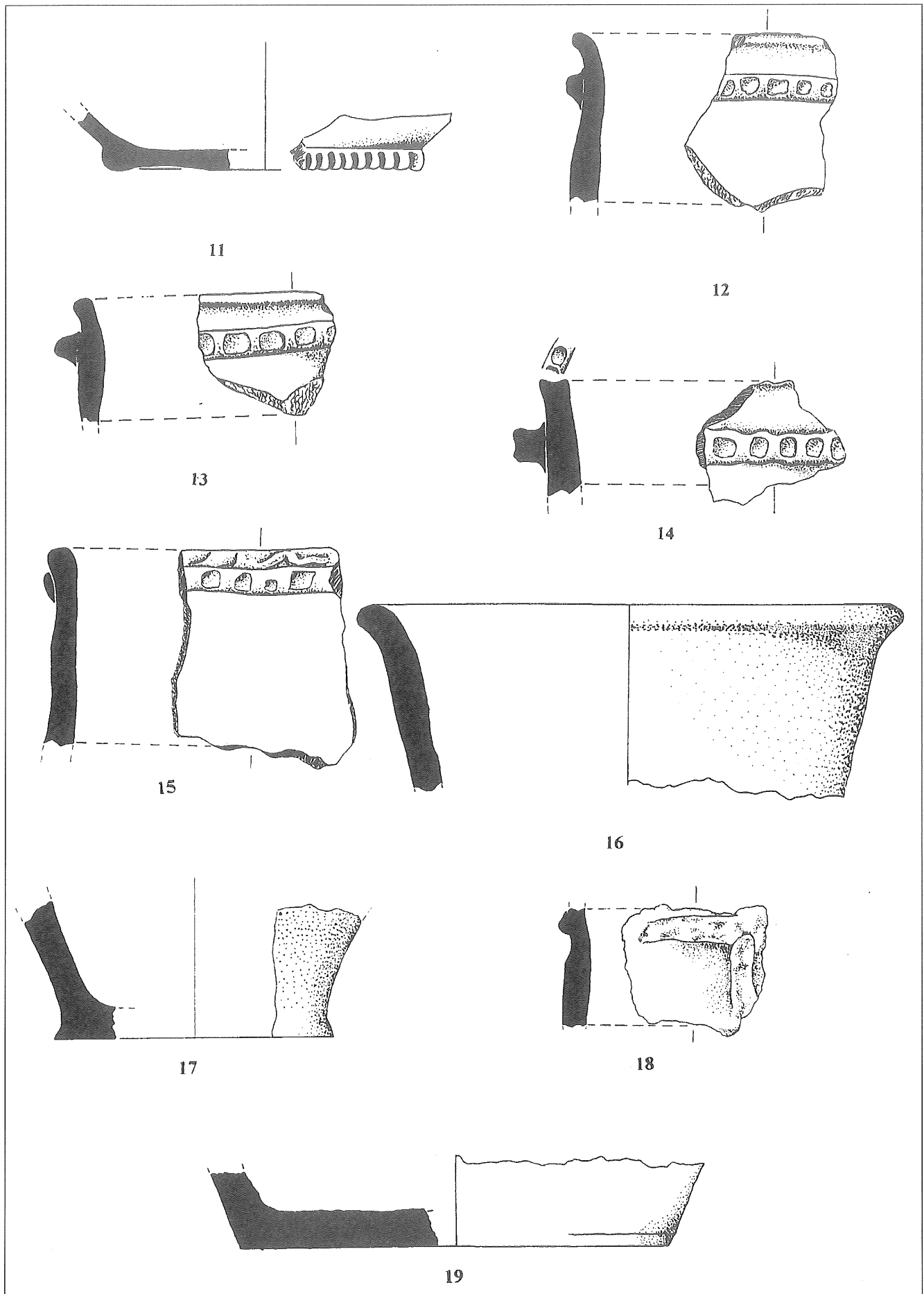

Fig. 3. Ceràmiques modelades a mà de les Roques dels Mestres.

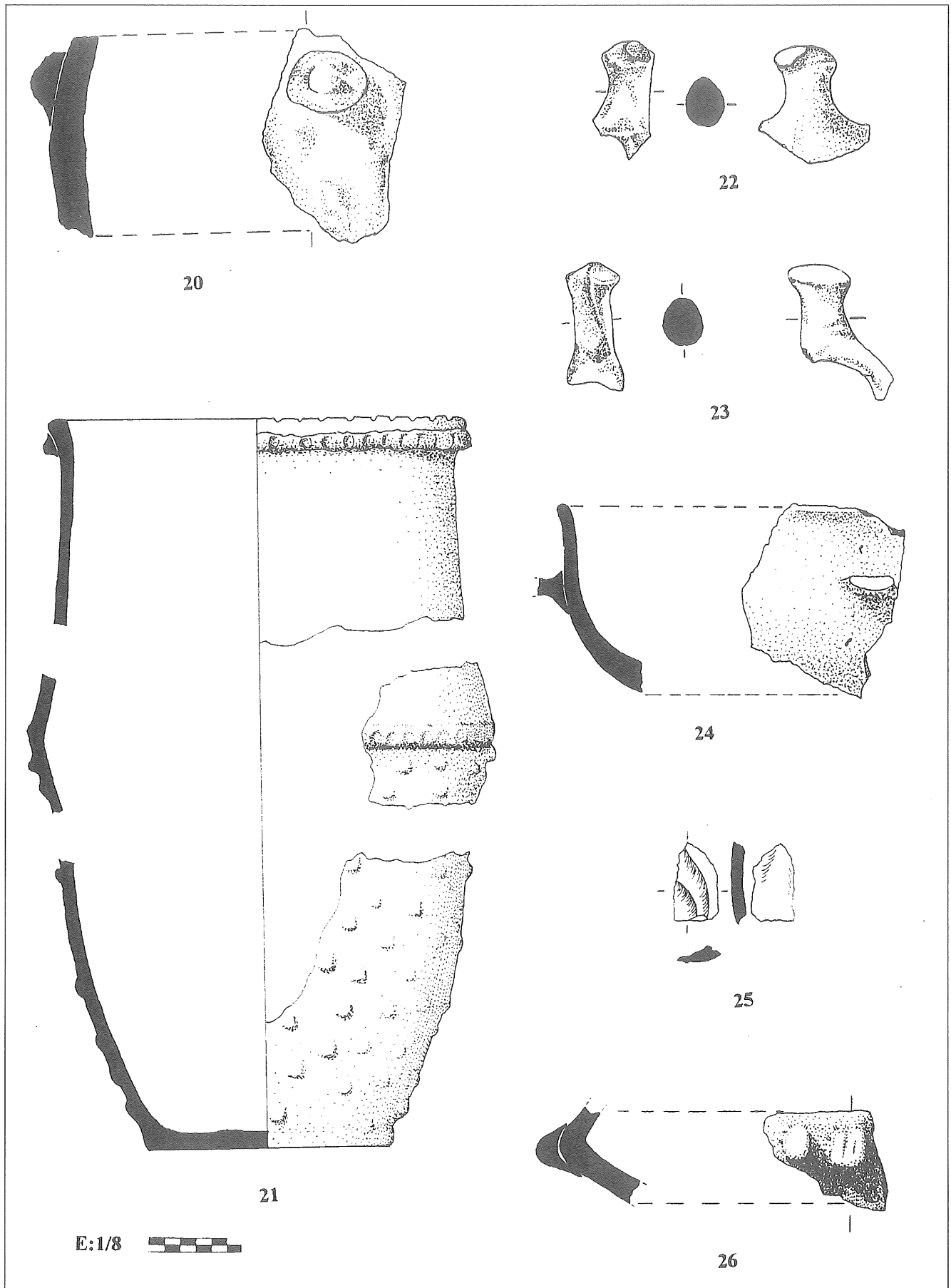

Fig. 4. Ceràmiques modelades a mà de les Roques dels Mestres.